

FALVAI SÁNDOR 75

(Ózd, 1949. augusztus 3.)

Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, egyetemi tanár, érdemes művész, a Zeneakadémia korábbi rektora

Vígh Andrea a Zeneművészeti Egyetem professor emeritusaival:
Lantos Istvánnal, **Falvai Sándorral** és Hóna Gusztávval (2019)

I.

Falvai Sándor zongoraművész, a Zeneakadémia professzora bámulatos munkabírással és a legmagasabb művészi hitvallással tanít a Zeneakadémián.

1973-tól a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem professzora, ahol később többször is ellátta a Billentyűs Tanszék vezetői feladatait. Növendékei közül olyan művészek kerültek ki, mint Várjon Dénes és Farkas Gábor. 1997-től 2004-ig az intézmény rektora volt; igazgatásának első évében indult el a DLA-képzés, amely az összes hangszeres, énekes, zeneszerző és egyházzene szakon tanulók számára lehetővé tette a doktori fokozat megszerzését. Rektori tisztsége alatt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a Zeneakadémia főépületét és az egyetemet „kiemelt nemzeti intézmény”-nek nyilvánította. Több állami és nemzetközi díjjal ismerték el művészetét és szakmai elhivatottságát: Liszt Ferenc-díj, érdemes művész, Bartók–Pásztory-díj, a Japán Kormány Felkelő Nap Rendje Aranysugarak a Nyakszalaggal kitüntetése, valamint a Perzsa Akadémia Szárnyas Oroszlán díja. Számomra mindig inspirálóan hat tiszta zenei fogalmazása, érzékeny billentése, és a művek sallangmentes, őszinte előadása. Kedves Sándor, kedves Tanár Úr! Sok szeretettel gratulálok ehhez a gazdag életpályához, és kívánok Neked további sikereket, eredményes tanítást és jó egészséget!”

(Onczay Csaba, 2019)

II.

LISZT, A VIRTUÓZ

Lindner András beszélgetése Falvai Sándorral az 1991. évi Nemzetközi Liszt Zongoraversenyéről¹

Nem sokkal a verseny után még elevenek az élmények. Miben várt volna többet a fiataloktól, és mi az, amiben végül is kellemesen csalódott a zsűrielnök?

Magas színvonalú verseny volt, ehhez kétség nem férhet, különösen, ami a hangszerjátékkésztséget, vagyis a technikai színvonalat illeti. Nem mondanám, hogy mind a három forduló egyformán jól sikerült a résztvevőknek, s talán a döntő és ott is a h-moll szonáta volt az, ami kissé „alulmúlta” a várakozásomat. De nemcsak az enyémet, hanem a többi zsűritagét, közönségét egyaránt. Világossá vált, hogy egy majdhogynem tökéletesnek mondható hangszeres felkészültség sem mindig elegendő egy olyan grandiózus kompozíció, mint a h-moll szonáta megszólaltatásához. A hét döntőbe jutott versenyző közül csak kevesen tudták megmutatni, milyen végtelenül sokszínűen ábrázolja a kort és az életet benne a szerző. Ami viszont az első két fordulót illeti, úgy érzem, nemcsak a továbbjutók, hanem rajtuk kívül is jó néhányan magas színvonalon zongoráztak, és az volt a kivétel, az az egy-két eset, akik nem ütötték meg a nemzetközi mércét. Más zsűritagok is hasonlóan vélekedtek, elegendő az 1956-os győztes Lev Vlaszenkót, vagy a nagynevű zenekritikust, Harold C. Schonberget idéznem. Amikor a döntő után összeültünk és szóba került, kiadjuk-e a nagydíjat vagy se, teljesen egyértelmű volt, hogy ki kell adnunk.

Ön most zsűrizett életében először. Tapasztalataira éppen ezért különösen kíváncsiak lehetünk, hiszen igazából minden előítélet nélkül összegezheti azokat...

Talán, ami legelsőnek felvetődött bennem, az a versenypsichózis. Sok emberben hibásan az az alapállás születik meg, hogy nem elegendő jól és szépen, hanem „jobban, gyorsabban s szebben” kell zongorázni. Hiszen összemérnek bennünket más előadókkal. Ennek azonban végső soron a darab látja kárát. Minden kompozíciónak van ugyanis egy optimális tempója. S nem szerencsés csak azért gyorsabban játszani, hogy megmutassam a virtuozitásomat a másikkal szemben. Mert így például előfordulhat, hogy a Mefisztó-keringőből Manók tánca lesz. Az pedig már egy másik darab. Vagy egy másik hiba, amit

¹ Kritika 1992/1.

észrevettem: minden apró részletet egyformán fontosnak akar megmutatni a versenyző, szakmai zsargonnal élve, ott is aranyat talál, ahol nem kellene. Az előadó-művészet egészére, de Lisztre nézve különösen igaz, aki elég sok hangot írt le elsősorban korábbi műveiben, hogy lényeges kiragadni és megmutatni azokat a súlyponti részeket, ahol az igazi történések lezajlanak. Bizonyos helyeken nem szabad elveszni a részletekben. Mert túlságosan terjengőssé válhat az előadás - és ez nem a szerző hibája. Az előadóművésznek kell pontosan megéreznie, hogyan kell ábrázolnia a formát.

Liszt esetében kézenfekvő kérdés: hogyan játsszuk a rapszódiaikat mi magyarok, és mennyiben másként játsszák a külföldiek?

Sok jó rapszódia-produkciót hallottam, például az orosz versenyzőktől, akiknek e téren gazdag hagyományaik vannak, hiszen voltak művészeik, akik közvetlenül Liszttől kaphattak megfelelő személyes instrukciókat. De – s ez már érdekesebb – hallhattam japán indulóktól is szép rapszódia-tolmácsolásokat. A magam részéről pedig különösen örülök, hogy a rapszódiaikat is beiktattuk a versenyprogramba. Mert ezáltal, úgy érzem, ez a műforma is visszakerült az őt megillető helyre. Voltak idők ugyanis, amikor mindenféle megfontolásból nem tartották őket értékes zenének. Pedig sokszínű és vállalom a következő jelzőt is: értékes ez a zene. S végső soron nemes volt a liszti szándék is, hiszen a komponista a nép zenéjét akarta ábrázolni. Természetesen más forrásokból merített, mint Bartók vagy Kodály. De nem lenne helyes csak azért megbélyegezni a rapszódiaikat, mert szalonokban is játszották, s bizonyos előadók, való igaz, felszínesen szólaltatták meg őket.

Vajon miért okoztak csalódást a magyarok? Végül egyedül Kovács Krisztinának sikerült döntőbe jutnia... Többen visszaléptek, bár jelentkeztek, mégsem indultak el.

Ami ezt számomra elfogadhatóan megmagyarázza: az itthoni közönség előtt a legnehezebb játszani. Ha egy fiatal magyar művész kijut külföldre és egy nemzetközi versenyen a döntőbe kerül, hazajön és szereplését egyöntetűen mindenki sikerként könyveli el. Idehaza viszont bíráló és nem mindig jóindulatú tekintetektől kísérve nehéz a versenyzés. Csendben hozzáteszem: nemcsak a versenyzés, hanem még a koncertezés is.

Ez volna az igazi ok?

Ez csak az egyik. A másik, hogy Liszt műveinek interpretálása különleges egyéniséget kíván, éppen úgy különlegeset, mint aki mondjuk Mozartot akar

szépen játszani. De Liszt esetében talán magasabb szinten kell „birtokolni” a hangszer. Nem állítom, hogy Mozartot könnyű volna játszani, de Liszthez mégis mintha komolyabb technikai felkészültségre volna szükség. Másfelől Liszt zenéjében vannak karakterjegyek, amelyek a mai nemzedék számára talán idegenek. A romantikus pátosz, a „con sentimento” gyakori kiírása, ez a különleges romantikus érzékenység, amit a fiatalabb korosztály szeret távol tartani magától. Vagy itt van a grandiozitás, amelyet ugyancsak nem minden fiatal képes átérezni és utána visszaadni.

Ki döntötte el a verseny repertoárját?

A főiskolai tanári kar.

Azért kérdezem, mert említette, hogy a verseny döntőjére, a h-moll szonáta tolmácsolására mintha már az egész társaság kifáradt volna. Nem gondolja, hogy túlsokat követeltek?

Nehéz volt a verseny, nem is tagadom. De hát a h-moll szonátát egyszerűen nem lehet kiiktatni a programból. A versenyzők pedig olyan nagy szabadságot kaptak programjuk összeállításánál, hogy aki ismerte önmagát és nem akart „nagyobbat ugrani”, mint amekkorára képes, az úgy állíthatta össze a műsorát, hogy nem kellett „belehalnia”. Elvégre öt-hat rapszódia közül választhattak az indulók, az átiratokat, parafrázisokat pedig szabadon választhatta meg mindenki.

A versengés több mint két hete alatt csaknem az egész világ eljött hozzánk: az USA-tól Szingapúrig, s Olaszországtól Japánig számos ország képviseltette magát. Milyen másutt a Liszt-oktatás, leszűrhető-e tanulság az összemérésből?

Talán nem is a Liszt-tanítás az érdekes, hanem a hangszerjáték. Az „orosz iskolára” például az abszolút kiművelt technika és a rendkívül színes hangzás a jellemző. Bár én egy-két esetben kiéreztem a szláv lélekből fakadó túlzott szentimentalizmusra való hajlamot is. De hát Lisztnél ez végül is nem igazán hiba. A japánoknál – természetesen itt sem helyes általánosítani – leginkább a puhaságot hiányoltam, az oldottsággal, az elengedettséggel, a lírai részek költői megszólaltatásával maradtak adósak. Ami viszont a virtuozitást illeti – és ez Liszt esetében elengedhetetlen követelmény a távol-keletiek abban szinte kivétel nélkül perfektek.

Mondhatjuk-e ezek után, hogy a Liszt-tolmácsolásban mi járunk az élen, hogy az igazi iskola ma is a pesti volna?

Ezt nem állítanám, de annyit igen, hogy nem vagyunk rossz úton. Vannak mestereink, akikben még ott eredezik az ősforrás. Hiszen Thomán István és Bartók Bélanövendékek nem is olyan régen még tanítottak az Akadémián. Vagy itt van Dohnányi Ernő, aki ugyancsak mélyen ismerte a liszti hagyományokat, és Dohnányi-tanítvány – Zempléni Kornélra gondolok – még ma is oktat a főiskolán. Bízom benne, hogy ez a gondolat tovább él.

Többször szóba került a virtuozitás, mint ami Lisztnél alapkérdés. Végül is korának egyik legbriliánsabban játszójátékosa volt, Pleyel, Thalberg mellett... De vajon tudjuk-e, hogyan játszott Liszt? Megközelítően így, a hogy ennek a XX. század végi versenynek a győztesei?

Egészen bizonyos, hogy nem teljesen így. Közvetett információink vannak csupán. Liszt-növendékek olyan gépzongora-felvételeire gondolok, ahol a művész például külön közli: ez a felvétel a zeneszerző saját instrukciói alapján készült. Elég egyet kiemelnem: Bernhard Stavenhagent. Meglepő, mennyire tökéletesen zongoráztak technikailag. S ne felejtsük: ismétlésre sem volt mód. Nem nagyon ütöttek mellé. Készült egy felmérés, ki üt a legkevesebbet mellé és hogy ki a legszuggesztívebb egyéniség. Az előbbi összehasonlításban nem Liszt állt az élen, hanem ha jól emlékszem, Clara Wick. A legszuggesztívebb művésznek kijáró pálma azonban már egyértelműen a zeneköltő-zongorajátékost illette.

Mit jelent az ön számára Liszt? Vagy pontosítsunk, s fogalmazzunk így: mit jelent önnek a XXI. század küszöbén Lisztművészete?

Liszt éppúgy, mint a zenetörténet többi óriása azt sugallja nekem, amit legszebben Madách szavaival tudnék megfogalmazni: „az élet célja a küzdés maga.” Elég, ha azt mondom, milyen fantasztikus módon dolgozta végig Liszt az életét. Az a hatalmas gondolati tartalom, amit műveiben és nemcsak zongoradarabjaira gondolok – ábrázolt, a bukott küzdelmek és a győzelmek, mind azt mondják, küzdenünk kell. Az élet igazából arra való, hogy az ember próbálja meg a lehető legmagasabb szinten megvalósítani önmagát.

Egy világjáró zongoraművész repertoárjában ön szerint mindenképpen ott a helye Lisztnek?

Liszt olyan szerző, akit soha nem lehet megenni. A magam részéről a zongoraművészet központi alakjának tartom, nekem mindig ott szerepel a műsoraimban. Nem tudok megenni nélküle.

III.

FALVAI SÁNDOR YOUTUBE-N TALÁLHATÓ HUNGAROTON FELVÉTELEIBŐL

[Sonata in B flat Minor, Op. 35 I. Grave - Doppio movimento](#) (5:00)

[Sonata in B flat Minor, Op. 35 II. Scherzo](#) (7:39)

[Sonata in B flat Minor, Op. 35 IV. Finale. Presto](#) (1:24)

© 1969 HUNGAROTON RECORDS LTD.

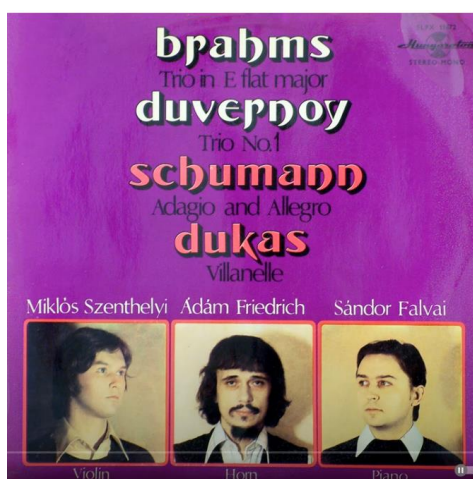

[I. zongoraverseny, d-moll Op. 15 I. Maestoso](#) (22:31)

[II. I. zongoraverseny, d-moll Op. 15 II. Adagio](#) (13:06)

[zongoraverseny, d-moll Op. 15 III. Rondo. Allegro non troppo](#) (12:51)

© 1971 HUNGAROTON RECORDS LTD.

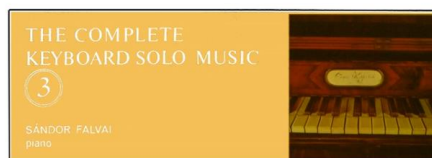

TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE (9 video)

© 1973 HUNGAROTON RECORDS LTD.

Josephus Haydn *Allegro*

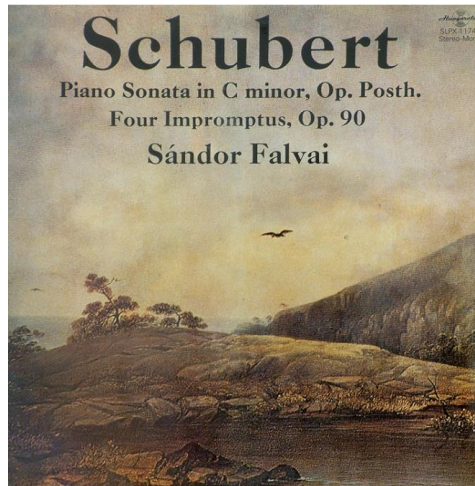
Sonata No. 42 in G Major, Hob. XVI:27: I. Allegro con brio (4:34)

Sonata No. 42 in G Major, Hob. XVI:27: II. Menuet (5:19)

Sonata No. 42 in G Major, Hob. XVI:27: III. Finale. Presto (3:02)

Sonata No. 43 in E Flat Major, Hob. XVI:28: III. Finale. Presto

© 1974 HUNGAROTON RECORDS LTD.

[Four Impromptus, Op. 90 in G flat major Andante \(5:10\)](#)

[Piano Sonata in C minor, Op. Posth. I. Allegro \(7:21\)](#)

[Piano Sonata in C minor, Op. Posth. II. Adagio \(7:44\)](#)

[Piano Sonata in C minor, Op. Posth. IV. Allegro \(7:50\)](#)

© 1974 HUNGAROTON RECORDS LTD.

[Szonáta zongorára, g-moll, Op. 22 - I. So rasch, wie möglich \(4:21\)](#)

[Szonáta zongorára, g-moll, Op. 22 - II. Andantino. \(Getragen\) \(4:10\)](#)

[Szonáta zongorára, g-moll, Op. 22 - IV. Rondo. Presto \(5:04\)](#)

[Szonáta zongorára, h-moll, Op. 58 - I. Allegro maestoso \(7:34\)](#)

[Szonáta zongorára, h-moll, Op. 58 - II. Scherzo. Molto vivace \(2:15\)](#)

[Szonáta zongorára, h-moll, Op. 58 - III. Largo \(7:51\)](#)

© 1976 HUNGAROTON RECORDS LTD.

TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE (11 video)

© 1980 HUNGAROTON RECORDS LTD.

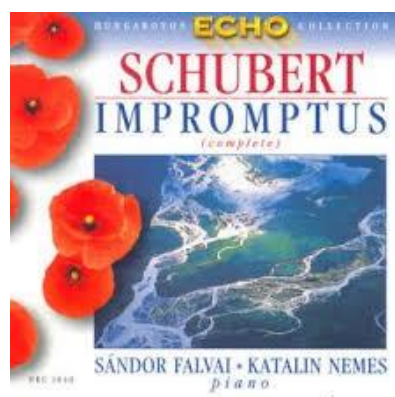
Concerto No 1 for Piano & Orchestra in E minor Op. 11 - I. Allegro maestoso (19:15)

Concerto No.1 for Piano and Orchestra in E Minor, Op. 11: II. Romanze. Larghetto (10:09)

Concerto No 1 for Piano & Orchestra in E minor Op. 11 - III. Rondo. Vivace (10:41)

Concerto No.2 for Piano and Orchestra in F Minor, Op. 21: I. Maestoso (13:36)

© 1988 HUNGAROTON RECORDS LTD.

Four Impromptus Op. 90 D 899: No. 2 in E Flat Major (4:00)

Four Impromptus Op. 90 D 899:9 No. 4 in A Flat Major (7:50)

© 1999 HUNGAROTON RECORDS LTD.